

ACHTER 'T FRONT

Raoul Magelein was in langen tijd niet meer naar Duinhoek geweest. Wat baatte het of hij hoopte? Nancy was immers met dien vreemden schrijvelaar verloofd. Maar het meisje kende zijn adres en zekeren morgen ontving hij bericht, dat de heer Veirle op zijn uiterste lag.

Meer dan het eigenlijk nieuws stond in den brief niet, doch de jongeling las als tusschen de regelen een uitnoodiging om toch eens te komen. En hij wilde die bede niet weigeren. Veirle was een vriend van zijn ouders, een echte Dixmuidenaar, een stadgenoot. Vader en moeder waren nu tot Havre gedompeld en zij zouden zeker gaarne iets over de laatste stonden van hun goeden kennis vernemen.

In hun plaats moest hij, de zoon, gaan. 't Was een daad van trouw... Magelein reed er heen. 't Was nu zomer geworden en de zon straalde over 't IJzerland. Helaas menige boom ginds, waar die zwarte, sombere strook van het front lag, droeg geen groen meer. Daar heerschte altijd de dood, hoe ook de seizoenen wisselden. Met ontroering plukte men er alleen nu en dan een bloempje, dat toch nog opschoot, waar de mensch steeds maar den bodem omwoelde. Maar hier langs den steenweg Ieperen-Veurne werkten de boeren op het veld. Alle huizen waren bewoond en in winkeltjes veranderd, een soort van bazaar, waar de soldaat van alles koopen kon. Voor menigen burger was 't een gulden tijd... Kinderen speelden te midden van wagens en kanonnen, tusschen loodsen en barakken. Toch haalde men er veel uit de gevaarlijke frontzone en voerde ze naar kolonie's in Frankrijk.

Veurne lag daar nog even schoon, met zijn silhouet van zijn drie torens tegen de blauwe lucht. Steenkerke dook zijn oud grijs kerkje tusschen de hoge boomen...

En nu naar Duinhoek. Naast de Bogaerde-hoeve steeg een vlieger op, die als een witte vogel in de heldere ochtendklaarte hing.

De kanonnen aan 't front mokerden als altijd... Wie zou heden sterven? En 't was toch zoo heerlijk om te leven, nu de Zomer Vlaanderen kleurde.

Raoul stond voor het huisje. Nancy trad buiten. Haar oogen waren rood van het weenen. Een trek van smart verwrong haar wezen.

— O, hoe goed dat ge gekomen zijt! sprak ze dankbaar. Vader is stervend...

— Is het zoo verergerd? vroeg de soldaat, wiens hart nu toch van deernis trilde.

— Ja, 't kan niet lang meer duren... Kom binnen... Uw ouders zullen tevreden zijn, dat gij nog eens geweest zijt.

Met verlichting bemerkte Raoul dat Bonte niet aanwezig was. Die man zou hem in zijn teer gevoel gehinderd hebben. En nu kon hij niet onverschillig zijn.

Veirle was bij kennis, tenminste hij keek den bezoeker met groote oogen aan. Wat was hij mager geworden. Hij geleek een afgeleefde grijsaard.

— Dat is een Dixmuidenaar, zei hij, naar Raoul wijzend.

— 't Is de zoon van Magelein, vader, sprak Nancy.

— Magelein... Ha, mijn vriend... Hij is naar Dixmuiden terug... en mij laten ze niet gaan.

— Vader en moeder zijn in Frankrijk, mijnheer Veirle, te Haver. Dixmuiden is nog niet vrij.

— Maar wanneer dan? Wat doen al die soldaten, als ze onze stad niet kunnen verlossen... Waarom jagen ze den vervloekten Duitsch niet heen!

Hij lag nu hijgend achterover, moe van dat spreken... Zijn borst zwoegde...

Mevrouw Veirle kwam uit het achterhuis en knikte Raoul meewarig toe... Ze sprak echter geen woord en ging bij het raam in een rieten stoel zitten. En Magelein begreep dat ook Nancy's moeder geknakt was. Ja, zoo ging het... Velen namen den oorlog na de eerste ontsteltentis nu kalm op en sloegen er voor-

deel uit, dreven handel, werden welgesteld, sommigen zelfs rijk. Anderen gingen te niet, niet alleen stoffelijk, maar ook naar geest en ziel, omdat de beproeving boven hun krachten was.

Raoul zat daar bedeesd en verlegen; hij was gekomen als vriend, maar wat moest hij nu zeggen; hoe kon hij Veirle nog toespreken, of afscheid van hem nemen. Een pijnlijke stilte hing om hem; buiten joelden stemmen van soldaten, die grapjes maakten met visschersdochters... Hoe heerlijk strekte zich daar het duinlandschap uit! Een visscher werkte in zijn hofje, op zijn « zand », zoo rustig en bedaard, als ging heel die oorlog op eenige kilometers van daar, hem niet aan. Plots hoorde men korte slagen, 't was 't afweergeschut, dat Duitse vliegers bestookte.

Dichtbij lag immers een Belgisch vliegveld, en wat verder ook dat van Ghyvelde. Veirle werd onrustig en trachtte zich op te richten.

— Wat is dat? vroeg hij. Gaan ze weer branden... nu hier ook?

— 't Is op vliegers dat ze schieten, vader.

— Vliegers? O, ze zullen bommen gooien... We moeten in ons hol.

Achter het huisje hadden gediensstige soldaten een schuilplaats gemaakt, waar het gezin reeds menig bang oogenblik doorbracht, wanneer de vijand bommen in de omgeving wierp.

— Neen, vader, 't zijn maar verkenner, hernam het meisje... hoor maar, 't is al gedaan... ze schieten niet meer.

De kranke viel weer neer. Wat later vroeg hij:

— Komt de pastoor terug?

— Hij heeft u al bediend.

— Maar hij moet komen met mijn vijftiende-eeuwse vergulde remonstrans en de koorknaap kan mijn middel-eeuwse schelle rinkelen. O, 't is zoo 'n helder geluid... juist zilver...

't Spreken kostte den zieke moeite... Telkens na eenige woorden hijgde hij van inspanning. Geruimen tijd zweeg hij nu en hield zelfs de oogen gesloten.

— Wat is eigenlijk de ziekte van uw vader? vroeg Raoul fluisterend.

— De dokter weet het zelf niet juist... Verslapping, zegt hij. 't Is natuurlijk die vervloekte oorlog... zijn verbanning uit Dixmuiden, 't verlies van zijn oudheden

en papieren, al zijn schromelijk verdriet. Ja, 't zijn dingen met den oorlog!

Stillekens viel Veirle in zwijm... Dat was het begin van 't einde. Bewusteloos zou hij heengaan en daarvoor nog was Nancy dankbaar. Ze had zoo voor geweldige tooneellen gevreesd.

— Moeder, zei ze... vader sterft, peins ik... Zie toch eens...

— Ja, kind, ik weet het... en met dof-blik keek mevrouw Veirle weer door 't raampje, als bleef ze onverschillig voor het verscheiden van haar man, met wien ze toch zooveel gelukkige jaren had geleefd.

— Moeder, zouden we de gewijde kaars niet aansteken?

— Doe maar...

Raoul knielde nu op zijn stoel; gebogen over de leuning, bad hij... Buiten zag hij de zon over de duinen stralen... Er klonk luid gelach. Een soldaat liep een deerne na. « Pak ze, toe pak ze », hoorde men zijn makkers tot hem roepen. « Ge kunt ze niet krijgen! »

Ja, zoo was hier de toestand dagelijks: de vreeselijkste tegenstellingen. Wie zou daar buiten stille worden, of deernis voelen, als hij vernam welk drama hier zijn ontkenning vond? De dood maaide immers overal... Men at en dronk aan 't front soms in een pestwalm van lijken, en een stank van bedorven bloed. Ook Nancy bad nu, geknield aan haar vaders sponde.

Plots hoorde Raoul mevrouw Veirle weenen. Ze hield het hoofd diep gebogen boven de gevouwen handen, zat daar in stilte wanhoop, hard geslagen als een moeder der smarte, een van de velen, door wier hart nu een zwaard ging. Eenige tijd verliep; dan stond Raoul op, verlegen met zijn houding. Eveneens Nancy rees overeind.

— Moet ge heen? vroeg ze.

— Ja, mijn dienst.

Dat was de ijzeren wet, en ze wist het; ze had een soldaat gekend wien men verlof weigerde, om zijn stervende moeder, in een vluchtelinghuisje van Frankrijk te gaan bezoeken. De jongen was toen weggelopen, omdat zijn harte en kinderlijke liefde hem dreef. Maar gendarmen moesten hem aanhouden. Hij weende, tierde, schold, verweerde zich, riep om zijn moeder, doch men sloot hem in een gevangenis...

Ja, militaire wetten waren ombarmhartig en dikwijls wreed. Nancy wist het en zwijgend reikte ze Raoul een palmtakje over. En de soldaat naderde eerbiedig het bed en maakte met gewijd water het kruisteecken op het voorhoofd van den eens zoo stoeren man, die nu toch bezweek onder een ander kruis, dat de oorlog op zijn schouders had gelegd.

Magelein gaf dan mevrouw Veirle de hand en de bedroefde echtgenote, die weldra zoo ontijdig weduwe zou zijn, zag hem met een allerdroevigsten blik aan, doch sprak geen woord.

Nancy ging mee tot buiten.

— O, ik dank u, Raoul, dat ge gekomen zijt. Zult ge alles aan uw ouders melden? Zij waren zulke goede vrienden...

niets weten van haar vader en moeder, en zuster...

Raoul dacht aan Bonte. Waarom kwam die kerel nu zijn verloofde niet troosten? Maar hij wachtte zich wel zijn naam te noemen...

— Ik moet weer naar vader, hernam het meisje... Tot weerziens.

Ze reikte hem de hand en ging terug in de hut. Magelein reed weg, in vreemde, teere stemming.

— Hei, ge zoudt ook liever bij uw lief blijven! riep een soldaat, die het afscheid gezien had. Maar ik zal ze wel wat amuseeren... 't is nu toch een voor allen, en allen voor een!

Raoul antwoordde niet, al beving hem plots een geweldige woede. Maar men mocht thans niet fijngevoelig zijn... On-

Paleis der Belgische ministeries te Havre

— Ik ga morgen naar hen.

— Naar Havre? Dan zult ge niet op de begrafenis kunnen komen... O, ik weet het immers, dat wij weldra vader zullen begraven... Maar ge hebt een kort verlof en 't is oorlog... Vertel aan uw vader en moeder alles... En nogmaals hartelijk dank voor uw bezoek. Ge keert eens spoedig weer?

— Ja, Nancy, en ik wensch u kloekte. Ge moet ook veel verdriet hebben... En zoo alleen!

— Dezen noen komt Marie Borgers... Zij strijkt nu in de Panne, om haar kost te verdienen... O, zij is ook te beklagen...

verschilligheid, het spotten met de innigste uitingen, de grofste ruwheid, dat alles vierde nu hoogtij. En hoe kon het anders bij zulk oorlogsleven, dat losrukken van alle banden, waar men alleen door strengheid, door discipline van het geweld, de uitwendige orde trachtte te bewaren?

O, zeker, er waren edele mannen, die al dit zedelijk wee zagen en wier hart bloedde bij het aanschouwen van dit afschuwelijk verval. En weer vooral Vlamingen bleven van overheidswege aan hun lot overgelaten op dit gebied, niet opzettelijk eerst, doch tenevolge van

Afl 39   Uitgever J. HOSTE, St-Pieterstraat, 30, Brussel   Afl. 39
" Het Bloedig IJzerland "   Prijs: 30 centiemen

VERBODEN NADruk

WEKELIJSCH E AFLEVERING

17 Oktober 1920.

een legerstelsel, dat hoogstens wat dialekt onzer taal duldde, omdat het nu eenmaal niet anders kon, doch in die taal geen middel zocht en vinden kon om zedelijk kwaad te weren en den van huis weggesleurden militair meer te geven, dan de spijze, welke vergaat. « Bij brood alleen zult gij niet leven », o, hoe waar bleek nu, dat heilig woord. Zeker, er waren edele zielen, die uit den oorlogsbrand ook zedelijk nog redden wilden, wat gered kon worden. Terecht schreef een ooggetuige het volgende:

« Toen onze IJzersoldaten na ongehoorde krachtsinspanning en onnoemlijk lijden door middel hunner lijven een bloedigen dam hadden opgeworpen, die voortaan blijvend den Duitschen aanvalsvloed zou stremmen, en zij voor het eerst uit de IJzer-nachtmerrie ontwaakten, bevonden zij zich in een vreemd land, een moerasig, verbrokkeld en afgelegen plekje gronds, waar zij voortaan, als bannelingen zouden leven en gebukt gaan onder een lichamelijke martelie, waarbij zich een onverdragelijke zedelijke verlatenheid zou voegen. Tot dan toe hadden onze jongens in den al te ongelijken kamp alleen behoefte gevoeld aan brood en slaap; hun vermoeide lichamen hadden zonder verpoozen hun geest en geheel hun zedelijk bestaan in beslag genomen; nu echter was de tijd aangebroken dat de geest uit zijn verdooving zou ontwaken en in het eentonige en vervelende loopgravenleven zijn rechten zou laten gelden. In hun rustuurtjes vroegen de soldaten naar verstrooing en nuttige ontspanning: zij snakten naar degelijke lectuur. Die zou echter voor onze Vlaamsche jongelui niet zoo spoedig gevonden worden. Immers in het halfvernieelde en verlaten Bachten-de-Kupe-landje was niets voorhanden, en wat er door toedoen der legeroverheid en eenige edelmoedige harten te behoeve van het leger werd ingevoerd, beperkte zich uitsluitend tot eenige Fransche revue's, die door de overgrote meerderheid der Vlamingen niet eens werden gewenscht of begrepen. Gelukkig voor onze knapenschap bevonden er zich onder de gestudeerde kameraden edele harten en ontwikkelde hoofden, die met zich de kiem der beschaving en der zedelijke opbeuring in de Yzervlakten omdroegen. Zij besloten hun dagen, hun nachten, ja hun leven zelfs te offeren

om onze volksjongens voor zedelijke en geestelijke verstomping te vrijwaren. En adus ontstond aan het front, midden de gruwelijkheden en ontberingen van een afgrijselijken loopgravenoorlog, de eerste hoogstudentenwerking, tot zedelijk heil van onze jongens. Men schreef 1915. »

Die ellende werd gevoeld door tal van verdienstelijke mannen en jongelingen, en deze begrepen ten volle hun plicht. Plots waren hier als nooit te voren de standen doorteengemengeld, al bevatte het strijdleger natuurlijk in overgrote meerderheid de zonen van het eigenlijke volk, van den arbeiders- en klemburgerstand. En eensklaps ook gebeurde hier in beperkten kring, wat men Vlaanderen door de onrechtvaardige toestanden en met name door gebrek aan hooger onderwijs steeds onthouden had; nu kwamen gestudeerden en ongestudeerden met elkaar in aanraking, de ontwikkelden met hen, die nauwelijks of zelfs in het geheel niet lezen of schrijven konden, en allen vormden als een familie. De meer ontwikkelden, de hooger beschaafden gevoelden dus hun plicht en zagen een heerlijke taak voor zich. Ze konden duizenden makkers tegen het kwaad beschermen, hun wijzen op mannenadel en zielegrootheid en levensreinheid, eerbied voor het gezin; zij konden het goede zaad strooien in tal van harten, welke door al de beproevingen zoo ontvanke-lijk waren geworden; Zij konden Vlamingen opheffen uit onwetendheid.

De Vlamingen waren van ons legerstelsel en door de omstandigheden allerarmste slieftkinderen... De kranten, tijdschriften waren Fransch of Engelsch, en Vlaamsche boeken vond men niet tenzij een enkel misschien in een of ander kantonnement van dit Westhoekje. Over de grens in Frankrijk had onze taal zich ook staande gehouden, zooals wij weten, maar was er onbarmhartig door overheden bevochten geworden, en de menschen konden er nu zelfs geen Vlaamsch lezen of schrijven. Hun eenige letterkunde had zich bepaald tot een vertelling nu en dan in een Fransch blad van de streek.

In Fransch Vlaanderen verschijnen natuurlijk tal van dagbladen, maar slechts enkele namen nu en dan een Vlaamsch artikel op... en dan nog kluchten en

grapjes. Zoo knipten we 't volgende uit « L'Indicateur de la Région Flamande », die tweemaal per week te Hazebroek verschijnt:

« Een dierf wterd, bijkloud en regenachtig weder, naar de gevangenis geleid; hij beklagde er zich over:

— Laat mij klagen, zegde de champêtre, ik die, in dit slecht weder, nog moet naar huis wederkeeren!

Of dit:

« Karl van bij de Schoonen-Borst kan 's morgens niet opstaan.

— Zijt gij niet beschaamd? sprak zijn vrouw. Men moet tegenwoordig vroeg opstaen, om door de wereld te komen. »

« Ja, zei de man, maar men moet ook uitgeslaepen zijn. »

Mijnheer van Proven stelt voor zijne kinderen zijne tweede vrouw, die veel jaren telde.

— Kus die dame, zegt hij tot zijnen jongste, dat is uwe nieuwe moeder.

Maar Louiche, de jongste, was niet haastig om aan zijnen vader te gehorzamen. Ten lasten hij begon te snikken en tranen, en hij zei: « Daar hebben zij u wel bedrogen, vader; die vrouw is bijlange niet nieuw! »

« Om bij iemand iets te gaan vragen, vraagt de man zich af: « Wat ga ik zeggen? » — En de vrouw; « Wat ga ik aandoen? »

Maar de Vlaamsche geest straalt u uit die kranten tegen. Men kent in onze weekbladen de aankondigingen van volksspelen bijv. het bollen. Hier is dit « Jeu de boules » geworden.

Dat van « Rijveld » onder Steenvoorde had 260 « amateurs » gelokt. Lees den burgerlijken stand, schier al Vlaamsche namen; we doen een greep: Pierens, Jonkheere, Ellebauidt, Verheille, Lootgietter, Demey, Dereeper, Declercq, Verhaeghe.

Op de « mairie » gebeurt natuurlijk alles in 't Fransch, doch in de kerk vraagt op tal van dorpen, de pastoor welke taal men verkiest.

Het volk spreekt van « kermis » maar de krant schrijft « ducasse » en onze « statiekermis » wordt la « ducasse de la gare » (men kent die wijkfeesten in Vlaanderen). En dan leest men bijzonderheden over « les archers », schoon de gaaischieters nog spreken

van den « oppergaai », van « booge en rivle » en « prijzen », zoowel als de schutters van Veurne-Ambacht. Een rubriek van « Le Cri des Flandres » heet « Clochettes Flamandes », doch vermeldt slechts politieke artikeltjes in 't Fransch. Een Fransche vertelling in « L'Indicateur » was Vlaamsch van geest. Ze heette « Le Sonneur de Brouckerque ». 't Was over « Martin van Belle » en deze « continuait d'exercer les modestes fonctions de son père, ancien fossoyeur et sonneur de cloches, qui reposait sous un de ces petits tertres verts où les humbles dorment leur sommeil sans fin ». 1) Ge denkt aan een dier uitgestrekte kerkhoven rond een zwaren, gothischen toren van Veurne-Ambacht of 't Brugsche Vrije « Fils unique, il receuillait l'héritage paternel consistant en une maisonnette avec son jardinet le long du gracht et deux mesures (gemeten) de bonnes terres. » 2)

's Zondags na de vespers « Martin allait avec les amis faire la partie de cartes et boire force brocs de bière chez Nanette, le cabaret ayant pour enseigne « In Sint Joseph ». 3).

Martin had wel eens voor een kapel « un petit oratoire » « On venait là pour servir contre les fièvres; on pouvait aussi prier la Madone pour une foule d'autres choses. Au-dessus de la porte, il y avait une courte et naïve invocation à la mère du Sauveur, Onze lieven vrouwen ter linden boomen, bidt voor ons ». 4)

Is 't niet of ge 's Zondags namiddags Vlaamsche landlieden bijv. bij « 't Koortskapelletje te Oost-Nieuwkerke » ziet?

En dan volgt een legende, over spoken natuurlijk.

Maar gevoelt de Fransch-Vlaming dat nog of begrijpt hij die verhalen niet, of leest hij liever een « nouvelle » eener Parijsche gazet?

Te Steenvoorde verschijnt « Le Patriote des Flandres », die onze taal zeer ge-

(1) deed het bescheiden beroep van zijn vader voort, vroeger doodgraver en klokkenluider, die nu onder een dier groene terpjes rustte, waar de nederigen hun eeuwigen slaap slapen. (2) Eenige zoon kreeg bij het vaderlijk erfdeel, bestaande uit een huisje met hof langs de gracht en twee gemeten goeden grond. (3) ging Maarten kaart spelen en pinnen drinken bij Nanette de herberg, die voor uithangbord had « In St-Joseph ».

(4) Men kwam daar dienen tegen de koortsen; men kan er Maria ook voor een menigte andere dingen bidden. Boven de poort was er een korte, naïeve aanroeping tot de Moeder van den Heiland.

negen was, niet alleen Vlaamsche artikels liet verschijnen, maar ook onze Vlaamsche Beweging in een zuiverder daglicht stelde voor de lezers dan gewoonlijk 't geval was.

En dan hadden de Fransch-Vlamingen nog hun volksalmanak van Hazebroek « Tisje-Tasje ».

Tisje-Tasje was een leuder in potten en tassen — vanwaar zijn naam: Baptist Tasje —, die de gansche streek afreisde, onuitputtelijk was in grappen en koddige spreuken, en meer daarom dan om zijn artikelen, hoe deugdzaam misschien ook, een zekere vermaardheid verwierf. In alle geval, zijn naam is nu vereeuwigd en zijn beeltenis verschijnt ieder jaar op den omslag van het boekje, dat ge op een half uurtje uitlezen kunt, zoo ge er lust toe hebt.

Luister naar de voorrede van 1912.

« Voor de 13^e keer Tisje-Tasje komt zijnen Almanak aanbieden aen zijne goede Vlamingen van het Fransch Vlanderen.

« Zijne vertellingen, koddiges, prullen, zedelessen, spreekwoorden, zeisels en liedjes, uitgedrukt in onze oude Vlaemsche moedertaal, hebben overal met groote aengenaemheid en verheugdheid, alle jaer ontfangen geweest. In de lezing van Tisje-Tasjes prullen en koddiges is er middel van eene pinte goê bloed te scherpen binst de lange winter 's avonds rond den heerd en de 6000 almanakken, die alle jaer, uitverkocht of beter te zeggen, uitgevochten zijn geweest, zijn een bewijs, eene preuve, dat onze taal nog gelezen en verstaen is in Fransch Vlanderen ».

Maar hoor nu lezer, hoe Tisje-Tasje achteruit ging.

« Niettemin », vervolgt de voorrede, « er zijn in onze Vlaemsche parochies goê, en brave menschen, die niet weg kunnen met het lezen in het Vlaemsch en jaerlijks zij vraegen aen den drukker als er geen middel is, om een Fransch Tisje-Tasje uit te geven. De zaeke is doenlijk, want nu dat Tisje mee al twaalf jaar oud is, hij heeft een weinig fransch geleerd en het zal het beste zijn van zijn fransch uit te halen om voldoening te geven aen iedereen en rechtuit hij zal een bewijs geven. »

Is er tevens beter bewijs voor den ach-

teruitgang der taal?

Neen, in Noord-Frankrijk zouden onze Vlaamsche jongens geen geestesvoedsel vinden, al was het voor hen toch een zoet gevoel er hun taal te hooren. Doch officieel was die taal er nog meer geminacht en vervolgd dan in België.

Doch menschen als Dr Daels, Gravez, pater Callewaert, Mej. Belpaire en vele anderen bekommerden zich over de Vlamingen. De Belgische Standaard verscheen in De Panne. De Stem van België kwam later uit Engeland, de Vlaamsche Stem en nadien Vrij België uit Holland, Ons Vaderland werd een geliefd frontblad, men stichtte een hoogstuden-tenwerk met boekertij, Joe English ging aan 't teekenen, vlugschriften werden verbreid.

Uit den schrikbarenden nood werd al die Vlaamsche arbeid geboren ten bate der Vlaamsche soldaten en ook veel vluchtelingen genoten er van. We moeten daarover natuurlijk veel meer zeggen, ook van den haat, welke dit edel streven ondervond, en zullen daarom dit onderwerp weldra nader behandelen.

* * *

Eerst willen we Raoul naar Havre volgen. Magelein had verlof en zou die enkele dagen bij zijn ouders doorbrengen.

Havre... de Grace...

Den 13en Oktober waren de leden der Belgische regeering er dus aangekomen. Vooraf had men natuurlijk telegrammen gewisseld. Voorzitter Poincaré had in een telegram gastvrijheid aangeboden. De Koning antwoordde: « Ik ben diep getroffen door de gastvrijheid, welke Frankrijk geneigd is zoo hartelijk aan de Belgische regeering te schenken en over de maatregelen der regeering van de republiek, om onze volle onafhankelijkheid en onze souvereiniteit te verzekeren. Wij wachten met onwankelbaar vertrouwen op het uur der gemeenschappelijke zegepraal. Zij aan zij strijdend voor een rechtvaardige zaak, zal onze moed nimmer falen. »

Minister de Broqueville zond een telegram uit Duinkerke en Poincaré antwoordde uit Bordeaux: « Zooals ik persoonlijk aan Zijn Majesteit, Koning Albert verzekerd heb, is het met fierheid, dat Frankrijk heden op zijn bodem de regeering zal ontfangen van het edel

volk, dat met zooveel heldhaftigheid zijn nationale onafhankelijkheid en het beleedigd openbaar recht verdedigt. De regeering der republiek scheidt de zaak van België niet van deze van Frankrijk en heeft alle noodige maatregelen getroffen, opdat de regeering des Konings in de stad Havre de vrije uitoefening van haar macht zou behouden. De zekerheid der eindzege zal voor u, als voor de nog bezette Fransche departementen, een voorbijgaande beproeving verlichten, waaruit onze landen inniger vereenigd en sterker dan ooit zullen te voorschijn treden ».

(geldwezen); Segers (post, spoorwegen, zeewezen); Hubert (arbeid); Renkin (koloniën); Schollaert, voorzitter der Kamer van volksvertegenwoordigers; Van den Heuvel, Liebaert, Cooreman, Huysmans, Goblet d'Alviella, Hymans en Van dervelde, staatsministers; en verder de leden van het diplomatisch korps.

Een kompannie van het 29e territoriaal met vaandel, een afdeeling der jagers te voet, en gendarmen bewezen de eer.

De heer Mongand, maire van Havre, die in een plakbrief de bevolking verzocht had te juichen, de heer Augagneur,

Lange Max, die van Coukelare Duinkerke beschoot

De Broqueville en Viviani, voorzitter van den Franschen ministerraad, en Mille- rand, minister van oorlog, wisselden eveneens telegrammen.

En den 13en om 8 uur 's avonds bracht de Pieter de Coninck de ministers, uitgezonderd de Broqueville, te Havre aan. Daar waren nu Carton de Wiart (justitie); Davignon (buitenlandsche zaken); Beryer (binnenlandsche zaken); Helleputte (openbare werken); Pouillet (wetenschappen en kunsten); Van de Vijvere

minister van marine, en nu vertegenwoordiger der republiek, en allerlei overheden van stad en departement waren aanwezig, gingen aan boord, en verwelkomden de gasten, die dan in auto en landauers naar het stadhuis reden. En de menigte langs de straat juichte toe.

Tegen middernacht meerde er nog een boot aan de kaai. De hooge ambtenaren, « les chefs hiérarchiques » waren natuurlijk met de ministers mee gekomen en gevoelden zich zeker helden, die Frank-

rijk en Europa hielpen redden, toen ze door de rijen jubelende toeschouwers trokken. Maar nu waren daar de lagere beambten en bedienden, met vrouw en kinderen en al hun hebben en houden, doch nu stonden er geen auto's en landaauers, en geen eerewachten, en geen overheden en zelfs geen ambtenaren van die overheden. Veel kinderen waren ziek of lastig, uit hun slaap opgeschrikt, veel moeders waren al niet beter gesteld, en men stond hier ver van de bebouwde wijken, in 't holle van den nacht. Eeningen gingen op zoek naar rijtuig en waren zoo gelukkig op een post welwillende soldaten te loopen, die dan toch een wagen ontdekten, waarop men de bagage legde en vrouwen en kinderen een plaatsje bezorgen kon. En aldus trok men stadwaarts.

Men klopte aan menig hotel, doch er was geen plaats. Zoeken steeds maar weer en ten slotte geraakte men onder dak.

Saint-Adresse of Nice-Havrais werd dus het ballingsoord van onze regeering, haar ambtenaren en van een heele bende niet-ambtenaren, die toch om de «hoogheid» fladderden en waarvan velen er in slaagden een deeltje van het manna te veroveren, zij het dan ook in de meest zonderlinge betrekkingen.

***

Havre was voor Raoul als een nieuwe wereld, toen hij uit het drukke station de stad betrad. Zijn ouders woonden in een bescheiden woning te Saint-Adresse, waarheen hij per tram reed. Zijn vader had een betrekking gevonden als kantoorbediende, blijde zijn kost te kunnen verdienen... De zoon moest na de hartelijke begroeting veel van het IJzerland vertellen.

Het doodsbbericht van Veirle trof vader en moeder pijnlijk. Och, ja, ze konden het begrijpen, welk een slag de verbanning uit Dixmuiden voor den ongelukkige moest geweest zijn.

De heer Magellein zou ook zijn hart luchten... Havre... 't werd zeker door velen benijd, maar hoe smakte hij naar zijn Vlaanderen! Havre vond hij zoo leelijk met zijn sombere gebouwen. 't Kleinste dorp van Veurne-Ambacht had een indrukwekkende kerk; Nieuwpoort prijkte weleer met zijn halle, zijn Tempeliersstoren. Dixmuiden bezat zooveel

eigenaardige hoekjes en zijn begijnhof. Loo was vol historie, Veurne een juweeltje, doch hier... geen kunst, geen schoon, niets dat bewondering wakte: alles kleurloos, grijs, eenvormig. Geen park, bijna geen groen, tenzij magere boomen langs een laan. Sommigen prezen Nice-Havrais.

O, hoe kon hij smachten naar het duitnland met zijn rood-wit-groene hutten en zijn bloemen in de hovekes. Nu moesten de hoogstammige zonnebloemen heerlijk staan... Nice-Havrais was aangelegd door Dufayel, den bekenden zakenman uit Parijs, vroeger een nederig winkelbediende maar die rijk werd door zijn kredietstelsel, dat hem millioenen bezorgde en toeliet de groote magazijnen te bouwen. Hij kocht gronden bij Havre en legde er de badplaats aan, het Nice-Havrais, bouwde hotels en villa's en zeker, dat alles lag daar bevallig, doch het was De Panne, Coxyde, Oost-Dufinkerke niet.

— Maar die Belgen worden hier toch gaarne gezien, niet waar? vroeg Raoul. Ik heb gehoord, dat ze over hotels en villa's beschikken.

— Hooge ambtenaren en officieren nestelen daar... en die met hen gelijk gesteld worden, ja! Maar de kleine bedienden en vluchtelingen moeten maar zien, waar ze een plaatsje vinden en hoe er velen wonen, kunt ge morgen zelf na-gaan. En de huur is gepeperd, dat verzeker ik u. Och, jongen, in 't eerst, ja, dan was er nog vriendschap voor de Belgen, maar lang heeft het niet geduurd. De edele natie, het zusterland en al die fraaie woorden van lof, staan schoon in redevoeringen en gazetartikels, maar ga morgen eens in de «quartier Notre Dame» en «Saint-François» zien hoe onze vluchtelingen gehuisvest zijn! En vraag wat ze moeten betalen! We worden schandelijk gestroopt; in veel winkels vragen ze u meer, als ze bemerken, dat ge een vreemdeling zijt. Ze durven mannen als mij leelijk bekijken, omdat we geen soldaat zijn! Ze durven u doorsteken, dat Fransche vaders voor België moeten vechten. 't Is waar, er zitten veel embusqués, jonge gasten, wier plaats aan 't front is, maar die een baantje van den staat hebben. Alles woelt hier om geld... veel verdienen, veel bijeen schrapen is de leus. En de

Engelschen hebben ons al lang verdron-gen, die hebben meer centen en vooral de officieren laten de ponden rollen. Dus zijn ze welkom in de kwartieren, de hotels, de villa's en ook bij veel vrouwen, want, jongen, er gebeurt hier wat schandaal! Niet dat ik de Belgen zal vrijpleiten... ook van ons is er veel kaf naar hier ovgewaaid... Neen, Raoul, hier is 't geen oorlog. We zijn ver van 't front! En altijd weer ziet ge nieuwe gasten, die voornaam doen, een bijzondere zending vervullen en zich lekker in de kaas nestelen. Maar vertel mij liever van onze streek. O, ik kan er zoo'n helmwee naar hebben, doch vergeet dan dijk-wijls, hoe nu alles verdestruweerd moet zijn. Hoe ziet Dixmuiden er uit?

Tot laat in den nacht zaten ze te praten. Toch was Raoul den volgenden morgen al vroeg op, want hij wilde zooveel mogelijk van zijn verlof genieten. Hij ging met zijn vader mee tot aan diens kantoor.

Hij zag voor een gebouw officieren, soldaten en burgers in groep.

— Wat is er ginder te doen? vroeg hij.

— O, dat is de groet aan de vlag! Dat gebeurt hier elken morgen. 't Is voor het ministerie van oorlog. Kom, we zullen eens even zien... en oordeel dan zelf.

In het tuintje stond een hooge mast. Een militair bond aan een koord de Belgische vlag. Een kommandant schreeuwde een bevel en trompetters schalden een signaal... Langzaam werd het vaandel geheschen. Ieder groette, gendarmen en padvindders bewezen de eer.

— Vive la Belgique! bulderde de kommandant.

— Vive la Belgique! echode de menigte gedwee.

— Vive le roi!

En weer in koor:

— Vive le roi!

En de plechtigheid was afgelopen...

— Wat een komedie! merkte Raoul heel oneerbiedig op. Hier zoo ver van het gevaar, maken ze honderd maal meer beslag dan wij, soldaten.

— Ja, 't is waar... En dat gebeurt elken morgen en 's avonds strijkt men met 't zelfde ceremonieel de vlag. Ha, velen die daar staan te roepen van «Vive la Belgique», en natuurlijk in 't Fransch. moesten anders hun vaderlandsliefde betuigen, maar hier voor dat

gebouwtje vallen, geen granaten en fluiten er geen kogels en is het veiliger dan aan 't front. Patriotisme is er zeer goedkoop. O, ik heb eerst ook met ontroering onze vlag gegroet... ze zei mij iets... maar de komedianten maken u afkeerig van dergelijke plechtigheden. Ze staan er met ernstig gezicht en komen er toch maar naar toe als met hetzelfde gewone gedoe, waarmee ze bijvoorbeeld 's morgens hun broek aantrekken... En de anderen zijn er op bevel, uit dienst... 's Avonds gaan ze dan ook het communique hooren voorlezen.

— Van den oorlog?

— Ja... het nemen of verliezen van een loopgraaf of een artillerie-duel... En dan redeneeren ze er over als strategen, oefenen ze kritiek en verslaan ze telkens een regiment Duitschers... O, ze zijn zoo moedig, zoo doortastend... en is er iets goeds, dan wenschen ze elkaar proficiat... om hetgeen soldaten, ge weet wel, nos braves, petits piou-piou's, notre vaillante armée deden. Maar ze zijn toch allen als de man, waarover ik eens een spotartikel las en die daarin mijnheer Wij genoemd werd. Zoo zeggen ze tusschen borrel en pint: Wij hebben Frankrijk gered, wij hebben Duitschland verslagen, wij zullen den Duitscher krijgen, wij zullen naar Berlijn oprukken!

— En zooveel officieren hier met de-
koratie's! zei Raoul.

— O, wij weten hier al beter, dat de de-
koratie's lang niet allemaal aan 't front gewonnen worden. Velen verdienen ze in de loopgraven van Havre. Er zijn hier veel geembusceerde officieren, die wel veel vertoon maken en gewichtig doen, maar ver van 't front blijven. Nu, we spreken er nog wel eens over, want daar is mijn kantoor. Tot te noen!

Och, neen, de kritiek van dezen burger, die alles verloren had en wist wat oorlog beteekende, was niet te hard. Zoo lezen we in een beschrijving: (1)

«Reeds van het begin van den oorlog af, heeft het stelsel van het embuskeeren zich bij de officieren in een bijzonderen bloei mogen verheugen. De verschillende plaatsen in de ministerie's vormden, toen onze regeering nog te Antwerpen was, een bij uitstek veilig postje.

1) Le Havre... de grace, het land van smeerbuiken en franskiljons, door Robbeknol.

Een zeker aantal van onze officieren zijn inderdaad, in vreedstijd, bij het ministerie gedetacheerd, doch moesten bij de mobilisatie hun plaats, hetzij in het regiment, hetzij in den staf, weer innemen. Door de mobilisatie echter verkrijgen sommige diensten een buitengewoon belang, terwijl andere feitelijk geen reden van bestaan meer hebben. Nu was het maar natuurlijk, dat het militair personeel van de eerste diensten, gehandhaafd bleef en de overigen, die voor aktieven dienst geschikt waren, slachtoffers werden. Maar die slachtoffers berustten daarom zoo maar niet in het noodlot. Zoo bleef het de zaak, om aan hun dienst schijnbaar zooveel belang te geven, dat hun kostbare persoontjes er geheel onmisbaar bleken. Toen nam de komedie plots reuzen-afmetingen aan. In de burealen, waar sedert menschengeheugen niet veel anders gedaan werd dan sigaretten rooken en romanmetjes lezen, zag men plots een ijver- en werklust, waar houden noch binden aan was. Tot laat in den nacht werd er gezwoegd, bij hellen lampeschijn en veel klaarte, zonder vrees voor de Zeppelins, die zich toen nog niet vertoond hadden. Dag en nacht diende er gewerkt, dag en nacht moest er iemand in de burealen aanwezig zijn. De beambten moesten blijk geven van offervaardigheid en vaderlandsliefde.

Majoor X... was daarin een meester. Omdat hij vreesde naar het front gestuurd te worden en zich dus onmisbaar wilde maken, werd er den ambtenaars een boel last aangedaan, moesten ze uren langer werken, afzien van verlof... en dat alles zonder dat er iets te doen was. Want, ondanks al de drukte-makerij kwam er geen werk.

De majoor zat dag en nacht voor zijn lessenaar, waar de dossiers zich torenhoog opstapelden, met de handen in 't haar, en wist geen weg met al zijn werk. Zoo druk had hij het, dat hij er ongemakkelijk door werd. Wee den ongelukkige, die met hem te doen had, want de van nature reeds weinig beleefd aangellegde majoor, werd nu nog veel onbeschofter tegen al, die hem in zijn drukke bezigheden storen kwam. Door de gangen liepen deurwaarders over en weer, zuchtend onder de karrevrachten papieren, die zij versleuren moesten... alles even dringend en alles even belang-

rijk. Voortdurend rinkelde zijn bel. De majoor alleen werkte zeker wel voor twintig man.

Maar zoo'n deurwaarder in een ministerie is dikwijls een stille wijsgeer, waar veel meer humor in steekt dan men vermoeden zou. Een deurwaarder is, als niet een, met al de kronkelwegen van den administratieven doolhof bekend; hem zal men met al die drukte-makerij geen zand in de oogen strooien.

Het gedoe van den majoor viel onmiddellijk op, en toen er een, bij al dat heen en weer loopen, meende herhaalde malen, hetzelfde dossier in handen te krijgen, teekende hij heel eenvoudig met potlood een schreefje op den omslag, telkens het door zijn handen ging.

Denzelfden avond droeg de omslag zeventien streepjes. Zegge: zeventien streepjes!

Zoo deed majoor X. voortdurend dezelfde papieren rondragen, om in de oogen van de wereld de illusie te behouden, veel werk te hebben. Dit spelletje, dat hem een tijd lang hielp, zijn veilige plaats te verzekeren, werd door nog andere officieren gevolgd. Het mocht niet baten. Minister de Broqueville bepaalde, dat alle gezonde officieren naar het front moesten.

Maar de strengste ministerieele voorschriften laten altijd een uitweggetje open... De minister bedoelde de officieren voor den aktieven dienst geschikt.

Plots waren er tal van die heeren echter voor aktieven dienst ongeschikt. Nog nooit had men er zooveel met stijve of stramme beenen gezien, nog nooit zooveel slachtoffers van jicht en rhumatiek, nog nooit waren er zooveel kwalen op onze arme stumpers van officieren neergedaald, nog nooit zag men zooveel arme stakkers hun been voortslepen, of voort strompelen met een stolk.

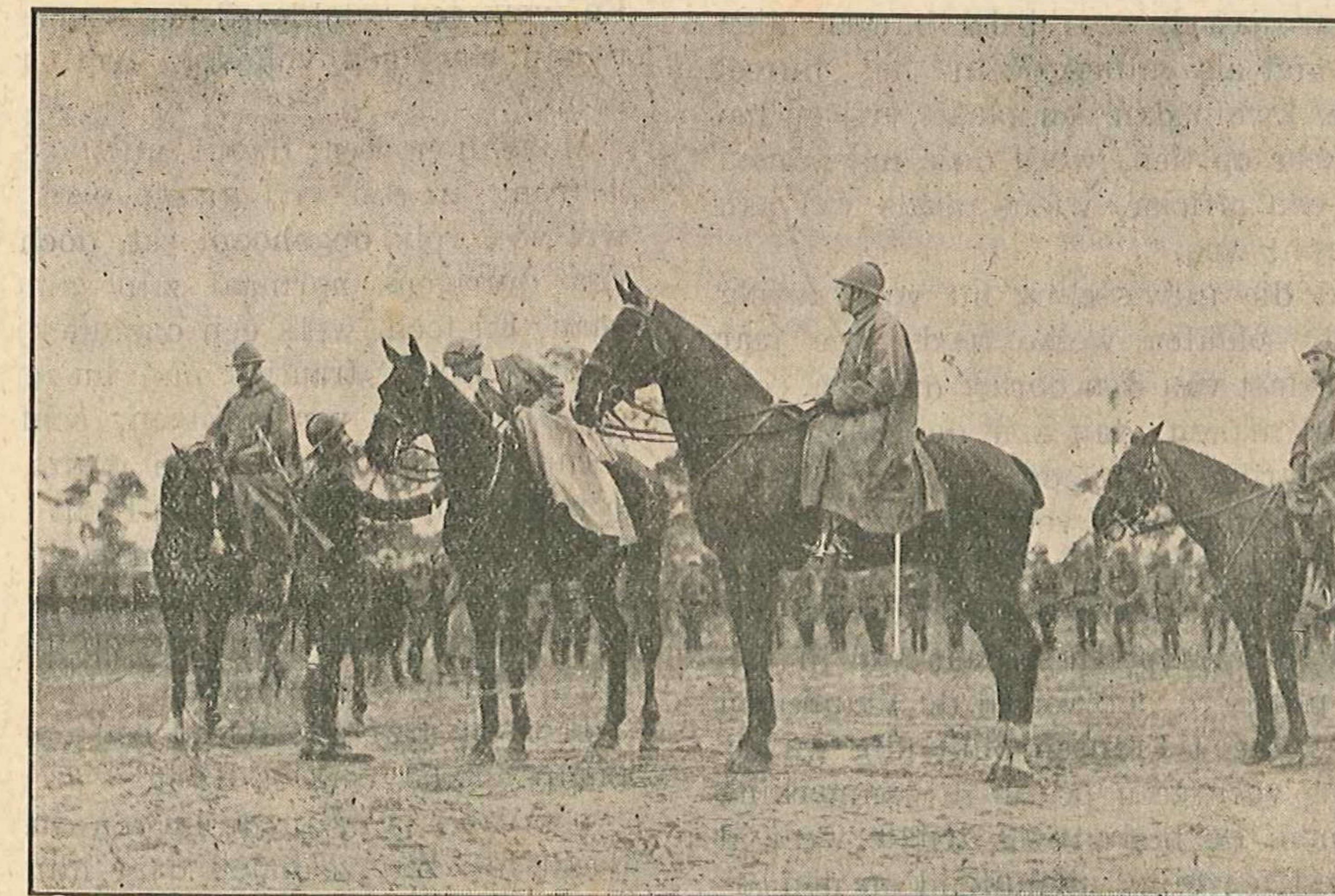
Zonder zelfs het zeer praktische resultaat te rekenen van die ziekte, waardoor de heeren veilig in hun bureel konden blijven, ver van het front, waar het toch zoo ongezond en ongemakkelijk was, kon men hier nog bijvoegen, dat zoo'n strompelend officier door bewonderende Française's — 't was toen nog in het begin van den oorlog — als een gewonde held werd aanzien, wat de eigenliefde natuurlijk niet weinig kwam streelen.

Maar schoone spelletjes duren niet

heel lang. Om paal en perk aan al het karottentrekken van die officieren te stellen, kwamen er eindelijk nieuwe ministerieele verordeningen, dat al de officieren die wegens hun staat van gezondheid niet aan het front konden dienen, na een zekeren tijd op pensioen moesten gesteld worden.

Men zou al weer denken, dat dit een harde maatregel voor onze arme geembusceerden moent zijn...?

Doch in den doolhof onzer administratie's zijn de paden velle. Een gepensioneerd staatsambtenaar mag over 't algemeen niet cumuleeren, dat wil zeggen, hij mag geen ander staatsambt bekleeden.

De Koningin te paard achter het front

Er bestaat slechts één uitzondering... en die is ten voordeele der officieren.

Nu ziet men reeds wat eigenlijk de draagkracht van die ministerieele verordeningen was: veel officieren werden gepensioneerd en behielden of bekwamen allerlei veilige postjes, in allerlei diensten achter het front. Zoo wisten die heeren eerstens hun pensioen als officier, en buitendien nog een fatsoenlijk traktement, mitsgaders de dagelijksche vergoeding van 8, 10, 15 of 20 frank op te strijken. En daar een officier zich zoo maar niet met het eerste het beste baantje vervoegen kon, warden voor hen de goede plaatsjes opengelhouden of open gemaakt.

Ook in de staven of état-major zat men

veilig weggestopt, en dan genoot men den naam van aan het front te zijn... en in werkelijkheid was men nooit langer dan een paar minuten of hoogstens een half uur in een loopgraaf. Zeker zou het een belangrijke statistiek opleveren, na te gaan hoeveel officieren van onzen staf er tijdens den oorlog sneuvelden. Voor veel andere hooge bazen was het gevaar aan 't front trouwens ook niet groot.

En dan het grootte schandaal van de beruchte besluit-wet van Juli 1916, waardoor al de Belgen van 18 tot 40 jaar tot den dienstplicht werden opgeroepen, was dat zij met al haar ingewikkelde categorieën, met het toekennen van uitstel,

en het verleenen van verlof zonder soldij, zooveel plaats overliet aan willekeur, aan begunstiging en de gelegenheid dus bood tot het wegstoppen van embusqué's.

Het hing af van den willekeur van een patroon of een dienstoverste, om zijn werklieden of ambtenaars veilig in werkhuis en bureel te houden, ofwel ze naar het front te sturen. Men kan zich voorstellen op welke reusachtige schaal de misbruiken toen pas begonnen te woekeren en hoe tevens door de mogelijkheid van allerlei gunstjes te verleenen, onze regeerders zich zelf weer een geweldige macht in handen gespeeld hadden.

Toen ook konden de officieren eerst

blijk geven van die twee militaire deugden: vaderlandsliefde en offervaardigheid. In al die diensten waar er militairen aan 't hoofd stonden, klonk het als uit een mond. « Pas d'embusqué's dans mes bureaux! Geen wegstoppers in mijn bureelen ».

Nu d'enden wel allereerst aan het front te staan, zij die lang voor den oorlog het soldatenstielijé hadden gekozen en nu hun vaderlandsliefde en offervaardigheid metterdaad konden toonen. Aan de beroepsofficieren, daar allemaal in de bureelen weggestopt en die zoo luide verklaarden, dat ze geen embusqué's in hun diensten wilden, had men wel eens zeer onbescheiden de vraag kunnen stellen: « En gij zelf dan? »

Maar, jawel, voor ieder burger, dien men niet als embusqué in het bureel wilde, kwam dan een plaats vrij en negen keer op tien, werd deze ingenomen door een officier, wiens plaats wel aan het front was.

Had die uitwisseling nu voor gevolg gehad, soldaten welke reeds drie jaar al den last van den oorlog droegen, eens vrij te maken, dan zou de besluit-wet rechtvaardige gevolgen gehad hebben. Zoo waren in 1915 veel gehuwden naar achteren gebracht en door nieuwe, jonge soldaten vervangen. Doch de besluit-wet bracht den simpelen soldaat niet in veiliger plaatsen... en vooral de Vlamingen

welke 't Fransch onkundig waren en dus voor geen postje in aanmerking kwamen. De besluit-wet drukte weer al 't meest, en bijna uitsluitend op den arbeiders-, kleine burgerij-, en boerenstand en wel bijzonder zwaar op de domeelaars van het onbezet België, waarvan er velen reeds geweldige offers hadden moeten brengen.

Ja, Havre werd het land van embusqué's, van begunstigden... en aldus voor velen een zoet oord van ballingschap. En door het bovenstaande neer te schrijven, doen wij niets te kort aan den naam en de eer der aanvoerders die voor hun land gewond werden en die hun soldaten in de vuurlinie bleven aanvoeren. Integendeel, zij ook hebben Havre wat dikwijls verwenscht.

* * *

Raoul had dus zijn vader tot aan het kantoor vergezeld en trok de stad eens in. Hij had het aangenaam gevoel

nu toch geheel vrij over zijn tijd te mogen beschikken.

Weldra bevond hij zich in de arme buurten waarvan zijn vader gesproken had... En al dadellijk walgde hij. Neen, hij was niet gauw vervaard van minder aangename tooneelen. Het front was een harde leerschool. Het gebrek dwong onze soldaten in die eerste maanden langen tijd dezelfde lompen te dragen. Er waren er die in welken hun ondergoed niet konden verschoonen. Maar dan zag men hen de kleeren wasschen, drogen, uitspannen op een plank. En water voor 't lichaam werd een hartstochtelijke behoefte. Aan 't front leefde men in holen en moest men een fellen strijd voeren tegen ongedierte. Doch men deed het... En welk een weelde, als men meer achteraan eens een volledig bad nemen kon.

Maar hier liep Raoul nu ver van 't front, in een vrij groote stad, waar wel veel volk opgehoopt zat, doch 't leven overigens normaal zijn gang kon gaan. En toch, welk een onzindelijkheid overall! Enge straatjes met huizen van drie en meer verdiepingen, echte kazernen zonder verf op de muren, met grote ramen, zonder licht en lucht vooral. En uit die woningen kwamen vrouwen in vieze kleeren, met verwarden haardos en kinderen, met 't vuil als op 't wezen en in den hals ingevreten.

Hier en daar zag Raoul een openbare pomp en dat verklaarde hem al veel.

— Water is er in de huizen dus niet, dacht hij. Zie, ze halen daar hun voorraad. Geen water in de keuken, hoe is 't mogelijk zoo te leven!

Eensklaps moest hij op zij springen.

— Gare! riep een man en hij pletste een kuipje uit in de vieze goot, welke de straat in 't midden doorsneed en reeds vol afval lag. En uit dat kuipje gudste mest...

Met een walg liep Raoul heen.

Daar hoorde hij Vlaamsch. Twee vrouwen stonden met elkaar te spreken.

— Ha, een van onze soldaatjes, zei er een. Wat zegt ge hiervan?

— Wat een smeerlapperij! Aan het front zijn we properder.

— Zijt ge een van 't front? Hoe staat het met Loo? Ik kom van daar!

— En ik van Eessen, voegde de andere er bij. Maar dat is aan den Duitsch.

— Eessen, ja... We krijgen veel gra-

naten van daar. En Loo, wel 't is er nog, maar 't zal er ook aan gaan.

— Staat de kerke er nog?

— Ja... maar al leelijk gekraakt toch, en met een brokke van den toren af... Precies weet ik dat ook niet, want we letten er al niet veel meer op.

— Gij zijt een Dixmuidenaar zeker? vroeg de vrouw van Eessen. Ik hoor het aan uw tale. Van wien zijt gij een zoon? En dan vervolgde ze na 't antwoord: Wel, wel, van meneere Magelin. Uw ouders zijn hier ook, hé? 'k Heb ze overlaats gezien.

Ze vroeg nu naar allerlei bewoners, maar wat wist Raoul van zijn overal verspreide stadsgenooten?

— En woont gij in zoo'n straatje als hier? hernam hij dan.

— Wat wilt ge? Ge moet ergens in kruipen! O, jongen, dat we rap konden weer keeren. Ge zoudt hier kwalijk vallen van den stank... Hebt ge dien vent daar gezien met zijn kuipje!

— Ik kreeg haast heel zijn bad over mij. Maar mag dat allemaal hier? Hij peinst zeker dat hij zijn hof beert?

— Hij giet zijn vertrek uit...

— Hoe, zijn vertrek?

— Maar ja, 't vertrek is hier een kuip, die ze ergens in een kamer zetten of op zolder, dat is de tinette. Zinkspuiten kennen ze hier weinig... Let maar op, dat ge niet voorbij een venster gaat, als de een of andere madam haar tinette of «seau de toilette» want schoone woorden hebben ze er wel voor, uit 't venster leeg smijt! Dat gebeurt ook genoeg. Privaten vindt ge maar in de rijkste huizen. Nu moet Auvray ¹⁾ die kuipen met zijn wagen komen halen, maar dat kost 75 centiemen, oorlogsprijs, 't is ook opgeslagen... Vroeger was het een half frankske. En daarom smijten velen het maar op straat uit. En bah, 't andere is al niet veel zindelijker. Als die mannen zoo'n tinette van zolder moeten halen... boordevol, want de menschen wachten zoo lang mogelijk om Auvray te verwtigen... Maar alloh, laten we zwijgen! Ons proper huijzeke, hé, Florence! Wel, wel, is dat een leven hier! Maar, als ge veel van die vrouwen 's avonds ziet uitgaan, met mantel en hoed, ga dan uit

¹⁾ Naam van den aannemer van den ruimdienst.

den weg voor madam. Ja, 't is te Havre, schoon van verre, maar verre van schoon. En complimenten genoeg! Als ge ze hoort, komen wij uit een boerenland, dat half Boche is.

— Watte, durven ze dat zeggen?

— Maar jongen! Wij, die Vlaamsch spreken, moeten dat dikwijls verdragen. En spreek niet tegen, want schelden en verwijten, dat ze hier kunnen! Maar zij zijn toch beschaafd, ziet ge! Ge moet die huizen eens binnegaan... Enfin, wij worden 't een beetje gewend, en wat wilt ge, als ze ginder den boel in gruijzementen schieten, moet ge toch ergens in kruipen, niet waar? Te Saint-Adresse wonen de rijke Belgen, die kunnen gemakkelijk van 't vaderland roepen.

Raoul vervolgde zijn wandeling. O, wat kon hij het heimwee van al die lieden voelen! Hij ontvluchtte deze ellendige wijken... En toch zaten er daar veel van zijn landgenooten opgehoopt, die wel eens elkaar hun nood kloegen, maar toch gelaten de bevrijding moesten afwachten... Als men van Havrespreekt, denkt men niet aan die kleinen, maar aan de aristocratische wijk, waarover bladen schreven als van «la Belgique indépendante» doch in welke artikels de waarheid natuurlijk verzwegen bleef.

Zoovelen, die de pen voerden, zaten ook aan de vetpotten... En dan was daar voor oproerige geesten de zoo heilzame, kostbare censuur.

Raoul wachtte zijn vader aan het kantoor op, en samen gingen ze even een koffiehuis binnen. Het wemelde er van ambtenaren en officieren. Een geronk van stemmen vervulde de zaal. Velen dronken stevig en oreerden nog heftiger na elk glas. En alles over den oorlog, over den Boche, dien men weer eens ver terugwierp; sommigen beschimpten zelfs kennissen, die in België waren gebleven.

— Hoe ze onder den Boche kunnen leven, begrijp ik niet, hoorde Raoul er een naast hem zeggen. Ge moet er 't karakter voor hebben. Ik zou mij niet kunnen inhouden en ten slotte er toch eens een de vuist in 't gezicht slaan. Dan is 't maar 't best te vertrekken.

— Ge kunt er hier ook op trommellen, op de Duitschers, beeft de soldaat hem eensklaps toe. In één dag zijt ge aan 't front.

Even scheen de babbelaar bij die on-

derbreking onthutst, maar dadelijk zette hij een hooge borst en vroeg: « Gij weet niet wie wij zijn! »

— Ja, toch, heeren van Havre zijt ge!

— En ge kent onze zending niet.

— Een broek verslijten, centen opstrijken, likeurtjes drinken en de Duitschers beschieten met uw twee-en-veertiger tusschen neus en kin.

— Moei u er niet mee, Raoul, suste vader Magellein, die 't liefst incidenten vermeed.

— 't Is een soldaat, denk daaraan en laat het zoo! ried een kameraad aan den pocher.

De heer Magellein en zijn zoon gingen heen.

— Gij zoudt voor Havre niet deugen, sprak de vader. 't Is 't best maar hier te zwijgen, als ge in geen staatsdienst zijt, en zijt ge wel in staatsdienst, babbel dan mee en kruip voor uw oversten! 't Is triestig, maar 't is zoo.

— En die menschen hebben allemaal geld om zoo goed te leven.

— O, ze worden betaald en krijgen toelagen. De ministers trekken een buitengewone vergoeding van 50 frank daags; de heer Helleputte heeft ze geweigerd. Maar tegen hem wordt ook al veel gekomkeld. Onbaatzuchtigheid is te Havre een ondeugd, want dat is immers het slechte voorbeeld geven. Algemeene sekretarissen en bestuurders ontvangen 20 frank per dag extra en de afdeelingsoversten 15 frank, de bureeloversten en gewone ambtenaars 10 frank, het ondergeschikt personeel als deurwaarders, 6 frank. Waarom die vergoeding, welke dan toch maar voor de levensduurte is, naar rang berekend wordt, begrijp ik niet. 't Zijn vooral de kleineren die huur te betalen hebben en zoo voort. Rijke Franschen zeggen wel gaarne, dat zij hun villa afgestaan hebben aan een generaal of een ambtenaar met hoogen titel, maar niet aan een portier, daarmee kan men niet geuren.

Ik zou zeggen, hoe kleiner traktement, hoe grooter toelage, maar jawel, dat is te logisch. Het leven zal gestadig duurder worden, doch de grootere heeren zullen wel zorgen dat zij geen gebrek lijden. (1). En dan zijn daar nog de kom-

missie's, de buitengewone zendingen, het kumuul van verschillende betrekkingen, het propagandafonds. Eenige lastige volksvertegenwoordigers, die veel aanmerkingen maakten, zijn nu, zegt men, ook in kommissies gestopt, waardoor minister de Broqueville ze wel doet zwijgen.... Och, postjes maakt men er gemakkelijk bij voor mannen die vroeger met de regeering niets te stellen hadden doch tot de vriendjes behooren... Ziedaar auto's rijden, alles op onze kosten, jongen. De meid van een minister ging laatst in auto naar de markt, kinderen worden in auto naar de school gebracht en ook gehaald, madam zendt per auto om artikelen, die ze hier niet kan krijgen. Zoo is de geschiedenis bekend van een paar schoenen; een dochter uit onze officieele Belgische wereld moest een paar schoenen hebben, maar te Havre vond ze er geen naar haar zin... Dan elders gezocht... natuurlijk per auto... te Kalles, Boulogne, Parijs... Eindelijk waren de gewenschte schoenen daar, die aan de juffer 80 frank en aan den staat door verbruikte benzine, iets van boven de 600 frank kostten. En velen, die niets met den staat te maken hebben, maar rond de bazen van la Belgique indépendante fladderen als bijen rond een bloem, profiteeren ook van de auto's met service militaire... service van ministère dit en ministère dat! En duizenden vluchtelingen zitten in miserie en triestigheid. En schoolien moet men overall doen, in Engeland en Amerika! Jongen, ik kan niet zeer blijmoedig spreken, ge hoort het, en dikwerf benijd ik hen, die in De Panne of daar ergens in ons hoekje wonen.

— Och, daar gebeurt er ook onrecht genoeg, vader.

— Ja, en we hooren met niets anders schermen dan het recht.

De Magelleins kwamen thuis, waar moeder ter eere van haar soldaat voor een buitengewoon noenmaal had gezorgd. En nu was het weer praten over het IJzerland, over Dixmuiden en Veurne, De Panne en Loo, over de Veirle's, Wantje Zoetewei en andere kennissen. In deze kamer hing de stemming van Havere niet...

(1) In 1917 werden de toelagen verhoogd, maar zeer willekeurig en waarbij de kleineren 't minst bevoordeeld werden.

HET BLOEDIG IJZERLAND

DOOR

A. HANS

EEN GEZICHT OP DE VOORMALIGE SAKEN TE NIEUWPOORT

MET DOORSNIFFEN VAN FRIGATELOOFT IN HET «NEMANDELAND»

Uitgever J. HOSTE, 36, St-Pieterstraat, Brussel